

Ольга Полухович,
кандидатка філологічних наук,
віцепрезидентка з науково-навчальних студій, доцентка кафедри
літературознавства імені Володимира Моренця Національного
університету «Києво-Могилянська академія»

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: досвід Києво-Могилянської академії

Анотація. У статті висвітлено академічні зв'язки та досвід співпраці Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) з університетами й академічними установами Сполучених Штатів Америки в контексті історії та теперішньої повномасштабної російсько-української війни. Окреслено низку викликів для наукової та академічної дипломатії українських учених, зокрема й могилянців, під час повномасштабної війни. Розглянуто питання та виклики, з якими стикаються українські вчені у зв'язку зі зростанням інтересу до України, її історії, культури, літератури, суспільства та українських студій загалом. Наголошено на ролі української науки та викликах, пов'язаних із посиленням суб'єктності України у світі.

Ключові слова: наукова та академічна дипломатія, українська культура, Києво-Могилянська академія, українські студії, ідентичність, наукова дипломатія, війна.

Відроджена Києво-Могилянська академія завжди була в авангарді важливих історичних подій у період відновленої незалежності України. Саме цей університет першим вийшов на протест на майдан Незалежності під час Помаранчевої революції 2004 року. Під час Революції гідності (Євромайдану) спільнота НаУКМА без вагань стала на захист демократичних цінностей, прав і свобод людини, національних інтересів України та її європейського вибору.

З 2014 року деякі представники нашої спільноти боронять Україну, а з лютого 2022-го їх стало ще більше. Києво-Могилянська академія зазнала й трагічних втрат: росія внаслідок повномасштабного вторгнення вбила 27 наших науковців, колег, студентів, аспірантів і випускників. Чимало могилянців нині на фронті, зникли безвісти, постраждали від війни, стали переміщеними особами чи перебувають у полоні. Завдяки тим, хто став на захист України, ми маємо змогу працювати. І водночас зростає наша відповідальність за те, що і як ми робимо.

Наша університетська молодь сьогодні переживає складні часи. Виставка «Невидані дипломи», яку ініціювали спудеї НаУКМА, розповідає історії 40 українських студентів, які загинули в російсько-українській війні. Цей проект започатковано 2023 року, і в його межах було проведено 110 виставок у 24 країнах світу.

Така активна могилянська позиція в суспільно-історичних процесах не є випадковою, адже академія — це про цінності; не про освіту заради освіти, а про певну філософію освіти й науки, яка знаходить відгук не лише в Україні, а й у світі.

Колеги з американських університетів вражені стійкістю та активною участю могилянської спільноти у житті держави. У відгуку на круглий стіл в Університеті Джорджа Вашингтона за участю могилянських науковців професор Університету Мериленду Ульріх Гевер зазначив: «Як стало зрозуміло під час розмови з професорами Києво-Могилянської академії, важко уявити, щоб будь-яка інша країна світу, яка переживає схожі конфлікти чи війни, змогла б так успішно продовжувати викладання та наукові дослідження, як Україна. Чи вивчатимуть і запозичуватимуть інші держави досвід України? “Революція гідності” триває і є прикладом для решти світу» [3].

Викладачі, наукові працівники та студенти Києво-Могилянської академії здобувають нові знання, навчають і навчаються, беруть участь у міжнародних конференціях, стажуваннях, ініціюють і втілюють наукові проекти, публікують статті й наукові праці в умовах повномасштабного вторгнення. Зовні академічний процес здається звичним: навчання — сесії — вручення дипломів — випускні. Проте ми знаємо, яка ціна цієї «нормальності», а надто в контексті останніх російських нічних обстрілів (червень 2025 року) Києва та області, а також постійних атак на інші частини України, після яких комусь не зустріти ранок [2].

Варто наголосити, що умови здобуття освіти в українських студентів і студенток інші, ніж у їхніх однолітків у світі, так само як і наші викладачі та науковці працюють серед тривоги, стресів, недосягання, щоденних трагічних новин.

Водночас українська наукова спільнота загалом і НаУКМА зокрема відіграють украй важливу роль у сучасній академічній дипломатії, адже наш університет — це частина стійкості та загального опору в часи повномасштабного російського вторгнення в Україну. Від вітчизняних університетів, їхніх досліджень і фаховості, а також випускників залежить повоєнна віднова. Україна має значний потенціал — видатних дослідників, і ми маємо зробити все можливе, щоб він міг розвиватися задля післявоєнної відбудови та впевнено посідати своє місце у світі.

Для повоєнного відновлення та розбудови надзвичайно важливі наука, освіта й академічна дипломатія, але повномасштабна війна створює для їхнього розвитку виклики.

З посиленням цікавості до України зростає міжнародний компонент в освіті та науці, тож українські університети сьогодні є частиною вітчизняної дипломатії, зокрема й академічної, яку викладачі та студенти НаУКМА втілюють через участь в обмінних програмах, наукових проєктах ЄС і США, наукових конференціях, а також за допомогою публікування наукових статей і книжок.

Круглий стіл «Responses to Russian Atrocities in the Ongoing War against Ukraine» за участю науковців Києво-Могилянської академії. Захід організували Фондація Києво-Могилянської академії у США та НаУКМА. Інститут миру США, 20 листопада 2024 року (© Вікторія Письменна)

З одного боку, спостерігаємо розширення можливостей та обрїїв, а з іншого, ми як держава маємо думати про те, як із використанням цих можливостей зберегти наших науковців в Україні. Сьогодні, коли в усьому світі є так багато академічних посад і пропозицій для наших дослідників, повинні витримати глобальну конкуренцію задля збереження наших людей в Україні й задля України. Як уникнути відтоку мізків зараз, коли наші науковці та студенти отримують привабливі пропозиції від міжнародних партнерів? Як у цих умовах говорити про повоєнну відбудову?

Світ не може обговорювати Україну та її майбутнє без участі нашої держави. Тому зараз посилення суб'єктності України та можливість впливати на головні питання й рішення залежать саме від академічної, наукової та освітньої дипломатії.

Хай як парадоксально, але саме зараз, у період повномасштабного російського вторгнення, Україна має шанс формувати нові сенси академічної та наукової дипломатії, посилюючи власну суб'єктність і зміцнюючи свої позиції.

Окрім можливостей, в академічній дипломатії з'явилися чинники, які варто брати до уваги. Їх чимало, звичайно, але опишемо ті найважливіші, які постають із досвіду академічної дипломатії науковиць і науковців НаУКМА здебільшого у США.

Історично Києво-Могилянська академія має потужні зв'язки у Сполучених Штатах Америки. Засновник відновленого університету В'ячеслав Брюховецький часто їздив до США, які, як і весь світ, починали відкривати для себе незалежну Україну. 2002 року була створена Фундація Києво-Могилянської академії у США, яку від дня заснування очолює Марта Фаріон. Посиленню співпраці та налагодженню зв'язків сприяла участь управлінців і викладачів НаУКМА в американських урядових програмах академічних обмінів, передовсім імені Фулбрайта. Зараз різні факультети, кафедри та структурні підрозділи мають свої напрями наукової та освітньої співпраці з університетами США, як-от Джорджтаунським, Гарвардським, Колумбійським, університетами Каліфорнії (Берклі), Індіани, Джорджа Вашингтона тощо.

Відроджена Києво-Могилянська академія значною мірою посталала з дипломатичних академічних відносин із зовнішнім світом, що й зараз полегшує наш діалог. Не в останню чергу й через високий рівень англійської мови як другої в НаУКМА.

Науковці Києво-Могилянської академії на щорічній конференції Асоціації слов'янських, східноєвропейських та євразійських досліджень. Бостон, листопад 2024 року
(© Вікторія Письменна)

На найбільших конференціях Північної Америки з досліджень Центральної та Східної Європи Асоціації слов'янських, східноєвропейських та євразійських досліджень та Асоціації з вивчення національностей, котрі відбувались у Філадельфії, Бостоні та Нью-Йорку у 2023–2024 рр., Києво-Могилянська академія мала найбільшу представленість серед українських університетів. Наші науковці вільно спілкуються в експертному середовищі з міжнародними колегами щодо актуальних питань літературознавства, політики, соціології, журналістики, міжнародних відносин, історії та права, завдяки цьому зміцнюючи позиції та голос України у світі. Загалом на таких масштабних міжнародних наукових заходах українського представництва все ще недостатньо; його має бути більше, щоб мати відчутний вплив на певну галузь.

Як порівняти із закордонними колегами, українські дослідники та дослідниці перебувають у нерівних умовах. Чого лише варта дорога до Північної Америки, яка триває щонайменше три дні, а тим паче постійні повітряні тривоги, обстріли, стреси, хронічні недосипання та людські втрати?

На цьому шляху перед нами постають значні виклики, найперше очевидні: у світі відбувається чимало подій про Україну, але чи беруть у них участь вітчизняні науковці та науковиці? Під час секції «Війна і наука: стан справ і планування змін під час глобальної зміни парадигми» на конференції Асоціації з вивчення національностей 2024 року було озвучено проблему, яка турбує українських учених: «Чи етично в межах панельних дискусій, конференцій і круглих столів обговорювати Україну без залучення українських науковців? Чи визнаватимуть їхні голоси рівними голосам тих, хто роками присутній у західній академічній україністиці? Чи готові ми всі до відкритого діалогу з цього питання?».

З огляду на беззаперечно великий інтерес до України, чий академічний напрям був маргіналізований і ледь помітний, голоси наших науковців у глобальному дискурсі мають звучати гучніше. Він не має бути поверховим або нетривалим і з часом згасати [6].

Наше завдання також шукати способів комунікації з українською діаспорою та українцями за кордоном, віднаходити порозуміння задля розв'язання спільних питань. Українська діаспора, яка є однією з найбільших, може стати потужнішим голосом задля посилення україністики у світі, а отже, може зміцнити українську справу.

Завдяки Силам оборони, зокрема й Збройним силам України, світ неочікувано відкрив для себе нашу державу і її культуру. Та питання в тому, що ми знаємо про українську культуру та яку роль можуть відіграти університети, серед яких і Києво-Могилянська академія, у цьому процесі. Він є двостороннім. З одного боку, добре, що світ із неофітським ентузіазмом відкриває для себе Україну, а з іншого, постає логічне питання, чому люди, які працюють в університеті, мають наукові ступені та знають іноземні мови, замість написання цитованих впливових наукових статей мусять пояснювати базові поняття про Україну, її культуру, історію та суспільство. Ці завдання публічної дипломатії, яка є дуже важливою зараз, часто відвертають увагу наших науковців від власне наукових досліджень, що, звичайно, негативно впливає на глобальну присутність українських учених у міжнародному науковому дискурсі. Тож як знайти баланс і розмежувати «популярну» та наукову дипломатію?

Хто писатиме наукові статті, які пропонуватимуть нові напрями досліджень, якщо українські вчені або зайняті поясненням базових питань, або постраждали від війни, або перебувають на фронті чи в російському полоні, а тим паче як згадати, скільки вже загиблих? Чи усвідомлюємо ми втрати, які вплинули й далі впливають на дослідницьку галузь та українські голоси в ній?

Постає ще одне важливе питання: з огляду на таке зацікавлення Україною та її культурою, хто писатиме статті, які мають бути в програмах іноземних університетів, у курсах з української культури, літератури, мови, історії та суспільства?

Історія української літератури свідчить, що вона завжди була політичною, оскільки завше йшлося про виживання нації під постійною загрозою імперських амбіцій інших держав. Політичною є й історія російської літератури, яку розглядали як великий важливий проєкт для росії. Сьогодні ця література значною мірою стала знаряддям пропаганди та дезінформації, що є комплексним, цілеспрямованим і продуманим підходом ворога до впливу на західну академію [1].

Парадоксально, що тезу про «велику російську культуру» часто використовують у нинішній війні як аргумент про те, що «ніщо не є до кінця певним» і, можливо, треба ще раз висловити стурбованість із цього приводу й обміркувати, чи надавати Україні зброю та засоби оборони [5]. Прихильники російської культури маніпулюють тезою, що мистецтво поза політикою, використовуючи це твердження на тлі жорстокої геноцидної війни росії проти України.

У такі моменти потрібно чітко розуміти роль української науки та культури не лише як засобу боротьби з російською пропагандою та дезінформацією, а й передовсім як potwierдження власної унікальної ідентичності й самості та посилення її суб'єктності [4].

Розвиток українознавчих студій в університетах за кордоном і роль України в цьому процесі має бути рівнозначною або провідною. Потужним кроком у цьому напрямі є глобальна коаліція українських студій, створена в липні 2024 року у Вашингтоні під час заходу «Українсько-американське партнерство в освіті та науці: сильніші разом», що його організували Посольство України у США, Міністерство закордонних справ України, Міністерство освіти і науки України, Фонд Президента України з підтримки освіти, науки

та спорту й Український інститут за сприяння першої леді України Олени Зеленської. Неможливо сформувати наратив про Україну без участі українських науковців. Дипломатична видимість вітчизняних учених за кордоном як головних амбасадорів, потужної групи, що бере участь у глобальному діалозі, має бути на порядку денному, а роль українських університетів — провідною.

Наше завдання — посилення та налагодження діалогу із закордонними інституціями, з якими українські університети мають бути рівноправними партнерами. Пошук спільних рішень щодо тем, дотичних до України, не може відбуватися без участі України.

Окрім суто наукових викликів, є й велика потреба в популярному висвітленні базових питань, що загальнодоступно пояснюють українську історію, культуру й літературу, а також гостра потреба в підручниках і популярних матеріалах, які допоможуть і тим українцям, які часто бувають чи й живуть за кордоном, і тим, хто стикається з такими запитаннями від закордонних колег, пояснити Україну.

Чимало наших громадян виїхали за кордон, не лише науковці та освітяни. І всі вони сьогодні значною мірою виконують функцію публічних дипломатів, адже з їхніх слів дізнаються, що таке Україна. Від цього знання, позиціювання та присутності загалом залежить підтримка держави. Роль українських університетів має полягати у формуванні наративів і дискурсу про те, як ми самі про себе говоримо.

Культура — це кордони української ідентичності. Зростання інтересу до України, її культури, історії, мови, суспільства, політики та повоєнного відновлення неможливе без участі української академічної та університетської спільноти. І в цьому контексті досвід Києво-Могилянської академії може слугувати орієнтиром і дороговказом, а також підґрунтям для пошуку рішень нагальних питань в умовах російсько-української війни.

1. Bertelsen, O. (2023) 'Russian Front Organizations and Western Academia', *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence*, 36 (4), pp.1-26. doi: 10.1080/08850607.2022.2147807
2. Demina, A. and Poliukhovych, O. (2025) 'Ukrainian Universities Responding to War: Displacement and Resilience', *Refugee Education Advancement Laboratory (REAL) at George Washington University*, 21 January. Available at: <https://blogs.gwu.edu/gsehd-real/2025/01/21/ukrainian-universities-responding-to-war-displacement-and-resilience>

3. Hewer, U. (2025) 'Higher Education in Turbulent Times: Challenges, Resilience, Community Response, and Role of Universities (Experience of the US and Ukraine): A Roundtable with Professors from Ukraine', *Refugee Education Advancement Laboratory (REAL) at George Washington University*, 7 May. Available at: <https://blogs.gwu.edu/gsehd-real/2025/05/07/higher-education-in-turbulent-times-challenges-resilience-community-response-and-role-of-universities-experience-of-the-us-and-ukraine>
4. Kostiuhenko, T. and Martsenyuk, T. (eds.) (2024) *Russia's war in Ukraine 2022: Personal Experiences of Ukrainian Scholars*. Hannover; Stuttgart: Ibidem-Verlag.
5. Shuvalova, M. (2024) 'First Novels, Then Tanks: Contemporary Russian Military Fiction (2009–22) and Ukrainian Literature about the War (2015–22)', in Kostiuhenko, T. and Martsenyuk, T. (eds.) *Russia's war in Ukraine 2022: Personal Experiences of Ukrainian Scholars*. Hannover; Stuttgart: Ibidem-Verlag, pp. 185–203.
6. Tsymbalyuk, D. (2023) *Do Not Despair: A Letter to a Scholar Whose Homeland Will Be Attacked by Russia Next*. Available at: <https://daryatsymbalyuk.com/DO-NOT-DESPAIR>

Olha Poliukhovych,

Vice President for Research and Academic Affairs,
PhD in Philology, associate professor,
Volodymyr Morenets Department of Literature
of the National University of Kyiv-Mohyla Academy

CURRENT CHALLENGES IN UKRAINIAN SCIENTIFIC AND ACADEMIC DIPLOMACY: experience of the Kyiv-Mohyla academy

Abstract. The article examines the academic connections and cooperation experience between the National University of Kyiv-Mohyla Academy and the universities and academic institutions of the United States of America, both from a historical perspective and in the context of the contemporary full-scale russian-Ukrainian war.

The paper emphasises the role of the Ukrainian academic community as a whole and the National University of Kyiv-Mohyla Academy in particular in the general resistance against the full-scale russian invasion of Ukraine. Students at Kyiv-Mohyla Academy are pursuing their education under conditions incomparable to those of their peers around the world, while the university's faculty and researchers are working under constant alarms, stress, sleep deprivation, and daily tragic news.

The author of the article argues that Ukraine's post-war recovery will substantially rely on Ukrainian universities, their research and expertise, and their graduates. Ukraine has considerable potential in the form of brilliant researchers, who must be given the opportunity to flourish for the sake of post-war reconstruction.

The article emphasises that neither the growing interest in Ukraine, its culture, history, language, society, politics, nor its post-war recovery can take place without the participation of the Ukrainian academic and university community. In this context, the experience of the Kyiv-Mohyla Academy can serve as a benchmark and guide in the search for solutions to pressing issues in the context of the russian-Ukrainian war.

Keywords: academic diplomacy, Ukrainian culture, National University of Kyiv-Mohyla Academy, university communities, identity, scientific diplomacy.